

Отже, дізнавач, який має справу із вказаними носіями фактичних даних, повинен розуміти усю важливість отримання їх у визначеній законом формі, адже в подальшому вони використовуватимуться як джерела доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Насамкінець зазначимо, що лише практичне втілення досліджених нами законодавчих змін, покаже ефективність положень, що стосуються процесуального порядку розслідування у формі дізнання. Водночас, уповноважені учасники кримінального провадження й, насамперед, дізнавачі, повинні орієнтуватись та застосовувати норми законодавства, пов'язані з процедурою початку кримінального провадження у формі дізнання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 12.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>. (Дата звернення 04.11.2019).

2. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>. (Дата звернення 04.11.2019).

3. Про затвердження Змін до Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури від 31.01.2019 № 16. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0179-19>. (Дата звернення 04.11.2019).

4. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0914-19>. (Дата звернення 04.11.2019).

Кришевич Ольга Володимирівна,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК І ЗЛОЧИН: НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА

Відповідний Закон № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який набуває чинності з 1 січня 2020 року в Україні запроваджено інститут кримінальних проступків і відповідні зміни, які покликані спростити

процедуру розслідування правопорушень невеликої тяжкості, також впроваджуватиметься розподіл кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини. Останні, своєю чергою, поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Значення поняття «злочину» суттєво звужено по відношенню до поняття «кримінального правопорушення». Закон визначає кримінальний проступок як діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у вигляді штрафу не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян чи іншого покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. У КК термін «злочинність» (діяння) замінено на «кримінальна протиправність», статті 11 і 12 викладено в новій редакції – наводиться поняття «Кримінальне правопорушення» і дається його класифікація. За новим законом кримінальний проступок є одним з видів кримінального правопорушення (другим є злочин), за вчинення якого передбачено кримінальну відповідальність. Кримінальним проступком пропонується позначати діяння (дію чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу не більше 51 тис. грн. або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Але за готування до вчинення кримінального проступку (на відміну від злочину) особа не притягатиметься до відповідальності. Внесеними змінами до статті 11 Кримінального кодексу визначення злочину трансформовано у визначення «кримінального правопорушення» (єдиного як для злочинів, так і для проступків) – «суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення». У статті 12 Кримінального кодексу встановлено види кримінальних правопорушень (кримінальні проступки та злочини) та надано їм визначення. При цьому склади кримінальних проступків утворено за рахунок злочинів невеликої тяжкості. В свою чергу у КК документом пропонується: – частину злочинів невеликої тяжкості (які не відносяться до категорії кримінальних проступків) та усі злочини середньої тяжкості замінити категорією «нетяжкі злочини». Фактично законодавець просто переніс злочини невеликої тяжкості в категорію проступків, обгрунтовуючи можливість і доцільність такого поділу на існуючу значно меншу ступінь суспільної небезпеки злочинів невеликої тяжкості порівняно із злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами. До нетяжких злочинів віднесено злочини, які наразі є злочинами середньої тяжкості, тобто такі, за які передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років. Щодо тих кримінальних правопорушень, які станом на сьогодні визнаються злочинами невеликої тяжкості, тобто такими, за які Кримінальним

кодексом України передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, то їх законодавець фактично «автоматично» відніс до «кримінальних проступків». Також до кримінальних проступків пропонується віднести такі поширені злочини як некваліфіковані крадіжки, шахрайство, незаконні дії з наркотичними засобами без мети збуту, хуліганство тощо. Аналогічний поділ правопорушень на злочини і кримінальні проступки існує в інших державах, зокрема, у ФРН, Естонії, Латвії, Швейцарії, Угорщини, Туреччині. Аналіз матеріального права зарубіжних країн Європи свідчить, що кримінальні правопорушення також поділяються на категорії – на злочини і проступки. Для цієї класифікації застосовується критерій характеру і ступеня суспільної небезпечності (шкідливості) діяння (у кримінальних кодексах України, Росії, Білорусі, Литви та Молдови) або критерій тяжкості покарання. Характерним для континентального права є поділ злочинних діянь на порушення, проступки і злочини (КК Франції, ФРН). Проступки виділяються у КК Іспанії, Балтійських країн, Угорщини тощо. Між протиправною шкідливою і протиправною небезпечною поведінкою особи встановлена чітка межа. За вчинення більшості проступків особа несе відповідальність або відразу, у вигляді сплати штрафу, або після рішення спеціального органу, який накладає стягнення у вигляді штрафу, виконання громадських робіт. У США традиційною є класифікація кримінально караних діянь на фелонію (англ. felony) – тяжкі та середньої тяжкості злочини; зловживання (англ. infraction or violation) – дрібні порушення; та місдмі́нор (англ. misdemeanor) – злочини невеликої тяжкості, або власне кримінальні проступки. Місдмі́нор є кримінальним правопорушенням, менш серйозним, ніж фелонія, і більш серйозним, ніж зловживання. Вчинення місдмі́нора, як правило, тягне за собою накладення штрафу та позбавлення волі в місцевій в'язниці графства. На відміну від місдмі́нора, зловживання не передбачає тюремного ув'язнення. У багатьох юрисдикціях місдмі́нори поділяються на три класи: високі (грубі, тяжкі), звичайні, дрібні. Дрібні місдмі́нори зазвичай тягнуть засудження до тюремного строку менше шести місяців і штрафу до \$500. Покарання, передбачене за тяжкі місдмі́нори, також є тяжчим і може передбачати ув'язнення до федеральної тюрми. Закони деяких штатів, наприклад Міннесоти, визначають тяжкий місдмі́нор як «будь-який злочин, який не є фелонією або [звичайним] місдмі́нором».

Також планується звільнити від кримінальної відповідальності осіб, які вперше вчинили кримінальний проступок чи необережний

нетяжкий злочин (за винятком корупційних). Правопорушник повинен щиро покаятися, активно сприяти розкриттю правопорушення і повністю відшкодувати завдані збитки або усунути завдану шкоду. Інші зміни КК стосуються певних особливостей, пов'язаних з інститутом кримінального проступку, зокрема, закріплення вимог про те, що особи, засуджені за вчинення проступку, після відбуття покарання визнаються такими, що не мають судимості. Після відбуття покарання особа, яка була притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального проступку, вважатиметься такою, що не має судимості.

Але існує посилення кримінальної відповідальності, криміналізоване діяння, яке до цього часу було і є адміністративним правопорушенням, а саме доповнено Кримінальний кодекс України статтею 286-1, відповідно до якої керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, або відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку медичного освідування на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а так само вживання водієм транспортного засобу після дорожньо-транспортної пригоди за його участю алкоголю, наркотиків, а також лікарських препаратів, виготовлених на їх основі (крім тих, що входять до офіційно затвердженого складу аптечки або призначені медичним працівником), або після того, як транспортний засіб був зупинений на вимогу поліцейського, до проведення уповноваженою особою медичного освідування з метою встановлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, чи до прийняття рішення про звільнення від проведення такого медичного освідування караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років. Відносно інших кримінальних проступків встановлено, що за наявності у службової особи органу, який проводить досудове розслідування, достатніх підстав вважати, що особа перебуває у стані сп'яніння або під впливом лікарських засобів, що знижують увагу та швидкість реакції, вона може затримати таку особу до двадцяти чотирьох годин без рішення суду. Зазнала змін, що посилюють відповідальність громадян, ст. 21 Кримінального кодексу України, оскільки чинним на сьогодні Кримінальним кодексом України визначено, що особа, яка вчинила злочин у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних

засобів або інших одурманюючих речовин, підлягає кримінальній відповідальності. Положення щодо вчинення злочину внаслідок вживання особою «інших одурманюючих речовин» було замінено на вчинення кримінального правопорушення під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Але такий підхід є спірним, оскільки вживання алкоголю та наркотичних засобів найчастіше є вибором особи, але вживання деяких ліків, які знижують увагу та швидкість реакції є життєвою необхідністю для певних осіб. Тобто побічні ефекти, які можуть мати місце після прийняття таких ліків особою, здебільшого не є метою такої особи, а внаслідок прийняття вищевказаного положення закону особа, взагалі може відмовитись від вживання необхідних їй ліків та поставити своє життя під загрозу через побоювання настання негативних наслідків у вигляді притягнення до кримінальної відповідальності.

Кубарева Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри кримінального
процесу Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Внесення змін до законодавчих актів завжди викликано необхідністю законодавчого врегулювання та вдосконалення механізму реалізації визначених ними положень, а також є можливістю виправити низки проблем та недоліків. Не є виключенням і прийняття довгоочікуваного Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який покликаний запровадити інститут кримінальних проступків і, тим самим, визначити процедуру здійснення досудового розслідування у формі дізнання шляхом унесення змін до чинного Кримінального процесуального кодексу України.

Безумовно, упровадження, відповідно до зазначеного закону, інституту кримінальних проступків суттєво полегшуватиме роботу органів розслідування і судовий розгляд незначних кримінальних правопорушень. Запровадження спрощеної форми досудового розслідування кримінальних проступків, включаючи скорочені терміни, на наш погляд, має позитивне значення, оскільки, як йдеться у пояснювальній записці до законопроекту, на сьогодні в загальній кількості розслідуваних злочинів тяжкі та особливо тяжкі складають четверту частину, а злочини невеликої тяжкості або середньої тяжкості, такі як некваліфіковані крадіжки, шахрайства (частини 1